

“Η Μυροβόλος Ελευθέρα και η Συμβολή των Κρητών Αγονιστών”

ΟΜΗΡΕΙΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ 8 Νοεμβρίου 2012
18:30

Εισαγωγή (Από Στρατιώ τη Πεζικού □ Χαλαζωνίτη Γιάγκο)

Το πρωί της 11^{ης} Νοεμβρίου 1912, μιας ηλιόλουστης Κυριακής, οι κάτοικοι της Χίου επρόκειτο να παραστούν σε γεγονός τα οποία θα σηματοδοτούσαν την σημαντικότερη καμπή στην ιστορία της νήσου από την επάρατο σφαγή του 1822. Κατά την ώρα της πρωινής λειτουργίας, “ακριβώς την ώρα που ελέγετο ο Απόστολος” κατά τον αυτόπτη μάρτυρα Εμμανουήλ Ρωξάνα (****), φάνηκαν στον ορίζοντα πλοία του ελληνικού ναυτικού. Τα πλοία αυτά μετέφεραν τα στρατιωτικά σώματα με αποστολή την απελευθέρωση της Χίου.

Οι χριστιανικοί πληθυσμοί ξεχύθηκαν στους δρόμους (****), μη θέλοντας να χάσουν στιγμή από τα γεγονότα που επρόκειτο να διαδραματιστούν. Κάθε σημείο της Χίου που επέτρεπε την παρακολούθηση του κατάπλου των ελληνικών ευδρόμων σύντομα κατακλύσθηκε από τα πλήθη των προσερχομένων. Η πολυπόθητη ελευθερία φαινόταν πια πολύ κοντά.

Φυσικά, δεν συμμερίζονταν όλοι τον ενθουσιασμό αυτό. Τα καταπλέοντα ελληνικά πλοία παρακολουθούσε με μεγάλη προσοχή και ο διοικητής των τουρκικών στρατευμάτων, Ζιχνύ Μπέης, περιστοιχισμένος από το επιτελείο του. Ο Ζιχνύ δεν ήταν σε καμία περίπτωση διατεθειμένος να παραδώσει αμαχητί την Χίο στις ελληνικές δυνάμεις. Γνώριζε, έχοντας ο ίδιος επιμεληθεί της οχύρωσης της νήσου, ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις που είχε υπό τις διαταγές του ήταν ικανές σε κάθε περίπτωση να επιφέρουν σημαντική φθορά στα ελληνικά στρατεύματα – ίσως ακόμη και να τα απωθήσουν. Δεν είναι σαφές αν σκοπός του ήταν απλώς η ανύψωση του ηθικού των αξιωματικών του ή αν έτρεφε πράγματι την πεποίθηση

ότι θα μπορούσε να αντιμετωπίσει με επιτυχία τον επερχόμενο κίνδυνο, (****) παραδίδεται, όμως, ότι, αφού μελέτησε με προσοχή τα ελληνικά πλοία που πλησίαζαν, στράφηκε προς το επιτελείο του και ρώτησε ειρωνικά: “Με αυτές τις *σέσουλες* ήρθαν να μας καταλάβουν;”

Η ιστορία είναι η μεγάλη δασκάλα της ειρωνείας, τραγικής και μη. Σαράντα μέρες μετά, ο Ζιχνύ Μπέης, έχοντας αναζητήσει τον χειμώνα καταφύγιο στις παγωμένες βουνοκορυφές της Χίου, περικυκλωμένος και πιεζόμενος από κάθε πλευρά, παραδιδόταν άνευ όρων. Όπως, όμως, είχε προβλέψει, είχε καταφέρει να προκαλέσει σημαντικότερες φθορές στα ελληνικά στρατεύματα, τα οποία χρειάστηκε να ενισχυθούν με επιπλέον δυνάμεις και να αγωνιστούν με απaráμιλλη αυτοθυσία για να πετύχουν τον στόχο τους. Παράλληλα, η Χίος έγινε ανάλογος με τη Μακεδονία προορισμός για εθελοντές μαχητές, η προσφορά των οποίων αποδείχθηκε ανεκτίμητη.

Ο λόγος αυτός εκφωνείται, πριν από κάθε τι άλλο, προς τιμήν των μαχητών αυτών, με την ελπίδα αντάξιοι τους Έλληνες να αναδεικνύονται κάθε φορά που η πατρίδα έχει τη χρειά τους. Πριν, όμως, γίνει λόγος για τους εθελοντές αυτούς, καλό θα ήταν να σχηματιστεί μια γενικότερη εικόνα για το πλαίσιο εντός του οποίου έδρασαν και, κατά συνέπεια, τη γενικότερη δράση των ελληνικών δυνάμεων στη Χίο.

Σύσταση δυνάμεων

Όπως σε κάθε θεατρική παράσταση, έτσι και στο θέατρο επιχειρήσεων της Χίου την προσοχή τραβούν αρχικά οι πρωταγωνιστές – οι διοικητές, δηλαδή, των αντιπάλων δυνάμεων (****). Από την πλευρά των Τούρκων ο Αντισυνταγματάρχης Ζιχνύ Μπέης, δραστήριος και πολλά υποσχόμενος διοικητής, σχετικά ανεκτικός προς τους χριστιανικούς πληθυσμούς της Χίου, με ανώτατες στρατιωτικές σπουδές στο εξωτερικό. Από την πλευρά των Ελλήνων (****), ο Συνταγματάρχης Νικόλαος Δελαγραμμάτικας, εμπειρότατος διοικητής που έφερε στο ενεργητικό του πολλές επιτυχημένες επιχειρήσεις στο μέτωπο της Μακεδονίας.

Οι δυνάμεις υπό τις διαταγές των δύο διοικητών ήταν λίγο πολύ ισάριθμες (****) – σχεδόν 2500 άνδρες σε κάθε στρατόπεδο (****). Ο Δελαγραμμάτικας είχε στην διάθεσή του το (****) 3^ο Τάγμα του 1^{ου} Συντάγματος Πεζικού και το 1^ο και 2^ο Τάγμα του 7^{ου} Συντάγματος, με την υποστήριξη μιας λυόμενης ορειβατικής πυροβολαρχίας Krupp. Ο Ζιχνύ Μπέης είχε να αντιπαρατάξει το (****) 1

ο

και 2

ο

Τάγμα Πεζικού και ένα τάγμα στρατοχωροφυλακής του 18

ου

Συντάγματος Πεζικού της 4

ης

Μεραρχίας του 2

ου

σώματος Στρατού. Είχε επίσης στη διάθεσή του δυο ταχύβολα ορειβατικά πυροβόλα.

Εκ πρώτης όψεως, η ισορροπία δυνάμεων φαινόταν να ευνοεί τους Τούρκους, αφού, κατά κανόνα, η επίθεση κατά οχυρωμένων θέσεων απαιτεί αριθμητική υπεροχή την οποία οι Έλληνες δεν διέθεταν. Άλλωστε, ο Ζιχνύ Μπέης είχε προνοήσει για την άμυνα της νήσου ήδη από τον Ιταλοτουρκικό πόλεμο του 1911, κατασκευάζοντας αποθήκες, οχυρώνοντας τα όρη της Χίου και συνδέοντας τα νέα οχυρά με τηλεφωνικές γραμμές. Ωστόσο, στην πλάστιγγα θα πρέπει να συνυπολογιστούν τα πολεμικά πλοία του ελληνικού ναυτικού, τα οποία συχνά αναλάμβαναν να υποστηρίξουν με τα πυρά των τηλεβόλων τους τις χερσαίες επιχειρήσεις των ελληνικών δυνάμεων (****). Εξ αυτών, το μετασκευασμένο εμπορικό *Μακεδονία*

με κυβερνήτη τον Πλοίαρχο Τσουκαλά γνώρισε την περισσότερη δράση, καθώς ανέλαβε να παρέχει πυρά υποστήριξης κατά τις σημαντικότερες επιθετικές ενέργειες των ελληνικών στρατευμάτων. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι σε πολλές πόλεις και χωριά της Χίου (****), όπως στη Βολισσό και τα Καρδάμυλα, οργανώθηκαν ομάδες εθελοντών μαχητών, οι οποίοι, αν και συχνά ανεκπαιδευτοι και άπειροι, συνεργάζονταν στενά με τον Ελληνικό Στρατό και συνέβαλλαν ενεργά στην κατάληψη τουρκικών οχυρώσεων και την υπεράσπιση απελευθερωμένων θέσεων.

Απόβαση

Η πρώτη σύγκρουση έλαβε χώρα στις 15:15 της 11^{ης} Νοεμβρίου, όταν ξεκίνησε η απόβαση των ελληνικών στρατευμάτων (****). Είχαν προηγηθεί διαπραγματεύσεις μεταξύ του Ζιχνύ Μπέη και του Δελαγραμμάτικα, ο Ζιχνύ, όμως, είχε απορρίψει τις προτάσεις του Έλληνα διοικητή να παραδοθεί. Στα ελληνικά πολεμικά είχαν μεταβεί επίσης Πρόξενοι και εξέχουσες προσωπικότητες της Χίου, με σκοπό να μεσολαβήσουν ώστε να αποφευχθεί ο βομβαρδισμός της καθ' όλα ανοχύρωτης πόλης της Χίου (****).

Αμέσως μετά την αποτυχία των διαπραγματεύσεων, τα ελληνικά τάγματα που επέβαιναν στα μεταγωγικά Πατρίς, Σαπφώ και Ερριέτα αποβιβάστηκαν στη θέση Κοντάρι (****), υπό

τα πυρά τουρκικών σωμάτων. Χάρη στα πυρά υποστηρίξεως που παρείχαν τα τηλεβόλα του ελληνικού στόλου, όμως, οι Τούρκοι αναγκάστηκαν να οπισθοχωρήσουν σε πιο οχυρές θέσεις, όπως οι Καρυές, η Μονή Αγ. Μάρκου και η Νέα Μονή. Οι Έλληνες στρατιώτες πάτησαν στο έδαφος της Χίου έχοντας υποστεί ελάχιστες απώλειες. Δύο μόνο νεκροί, αντάξιοι του Πρωτεσιλάου, ο Εμμανουήλ Ποθητός και ο Ιωάννης Χρυσολωράς θα αφήσουν την τελευταία τους πνοή κατά την επιχείρηση αυτή.

Πρώ τες Μέρες

Το πρωί της 12^{ης} Νοεμβρίου ελληνικοί στρατιώτες εισήλθαν στην πόλη της Χίου. Η υποδοχή τους από τον εντόπιο πληθυσμό ήταν ενθουσιώδης (****). Ο δήμαρχος της Χίου, Ν. Κουβελάς, αγκαλιάζοντας τον λοχαγό Μαρουλή Οδυσσέα, εξέφρασε καλύτερα από όλους το λαϊκό αίσθημα, κραυγάζοντας “Πού ήσαστε, μωρέ, που σας περιμέναμε πεντακόσια χρόνια;”. Στη Μητρόπολη πραγματοποιήθηκε δοξολογία (****), όπου το ελληνικό στράτευμα εγκωμιάσθηκε από τον Μητροπολίτη Ιερώνυμο και τον Δήμαρχο Κουβελά. Κατά το μεσημέρι, στην πλατεία της πόλης, έλαβε χώρα εν μέσω παραληρηματικών ζητωκραυγών η έπαρση της ελληνικής σημαίας (****), έργο της νεαρής Ευγενίας Μαδιά, η οποία την είχε ολοκληρώσει σε ελάχιστο χρόνο και την είχε παρουσιάσει στον Έλληνα Φρούραρχο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τις ανησυχίες των αλλοθρήσκων κατοίκων της Χίου έσπευσε να καθησυχάσει ο Διοικητής Δελαγραμμάτικας, εγγυόμενος με διάγγελμά του την ασφάλεια ζωής και ιδιοκτησίας όλων των κατοίκων της νήσου, ανεξαρτήτως καταγωγής και θρησκείας. Άλλωστε είχε προσκαλέσει στο Διοικητήριο τόσο τον Μητροπολίτη Ιερώνυμο και τον Δήμαρχο Κουβελά, όσο και αντιπροσώπους ιουδαϊκών και καθολικών κοινοτήτων και των πολιτικών τουρκικών αρχών.

Σε ό,τι αφορά τα ελληνικά στρατεύματα, αυτά στρατωνίστηκαν σε όλους τους διαθέσιμους δημόσιους χώρους, που περιλάμβαναν το Γυμνάσιο Αρρένων, το Παρθεναγωγείο και το τζαμί της πόλης (****). Η υποδοχή που επιφύλαξε, όμως, ο χιωτικός πληθυσμός στους Έλληνες στρατιώτες ήταν θερμότατη, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να φιλοξενηθούν, τελικά, από Έλληνες Χιώτες. Οι στρατιώτες αυτοί ήταν τόσο πολλοί, μάλιστα, ώστε τελικά εκδόθηκε διάταγμα που απαγόρευε την απομάκρυνσή των στρατιωτών από τους στρατώνες, ειδικά κατά τη διάρκεια της νύχτας.

Πρώ τη Μάχη του Αίπους

Κατά τις 13 Νοεμβρίου τα ελληνικά σώματα ανασυγκροτήθηκαν και προχώρησαν στις απαραίτητες προετοιμασίες για την συνέχιση των επιθετικών ενεργειών (****). Βασικοί στόχοι επρόκειτο να είναι οι τουρκικές δυνάμεις που είχαν οχυρωθεί στα χωριά Καρυές, Άγιο Γεώργιο και Δαφνώνα, καθώς και στην περιοχή της Μονής Αγίου Μάρκου και τα υψώματα του Αίπους(****). Οι πρώτες, όμως, επιθέσεις κατά των τουρκικών θέσεων σημείωσαν περιορισμένη επιτυχία. Από το 1^ο Τάγμα του 7^{ου} Συντάγματος κατελήφθησαν ο Αγ. Γεώργιος και ο Δαφνώνας. Από την άλλη, όμως, παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες, αποδείχθηκε αδύνατη η κατάληψη των Καρυών και της Μονής Αγίου Μάρκου. Ιδιαίτερα σθεναρή ήταν η αντίσταση των Τούρκων στο Αίπος, το οποίο χάρη στις προσπάθειες του Ζιχνύ Μπέη είχε καταστεί ιδιαίτερα οχυρή τοποθεσία. Οι πρώτες προσπάθειες των Ελλήνων να υπερνικήσουν την τουρκική αντίσταση απωθήθηκαν με μεγάλες απώλειες. Ωστόσο, η κατάληψη των υψωμάτων του Αίπους είχε κριθεί ως ιδιαίτερης στρατηγικής σημασίας, με αποτέλεσμα ο Δελαγραμμάτικας να επιμείνει στις προσπάθειές του (****): Το βράδυ της 14^{ης} προς τη 15^η Νοεμβρίου, ο Λοχαγός Αριστείδης Κουβέλης ηγήθηκε αιφνιδιαστικής επίθεσης προς τις τουρκικές θέσεις, με δεύτερο στην ιεραρχία τον Ανθυπολοχαγό Λάμπρο Τζαβέλλα. Στην επίθεση συμμετείχε και άγημα πεζοναυτών (****), με επικεφαλής τον Υποπλοίαρχο Ιωάννη Δεμέστιχα.

Ο αιφνιδιασμός των εχθρικών δυνάμεων ήταν, αρχικά, εξαιρετικά επιτυχής: ο Γεώργιος Χωρέμης παραδίδει ότι οι Έλληνες στρατιώτες “επρόφθασαν πολλούς των Τούρκων εντός των σκηνών των”. Οι τουρκικές δυνάμεις υποχώρησαν ατάκτως αλλά οι Έλληνες στρατιώτες (****) ακροβολίστηκαν σε στρατηγικές θέσεις στην κατειλημμένη κορυφή και δεν προχώρησαν σε καταδίωξη του εχθρού. Ο Κουβέλης γνώριζε καλά ότι οι πλαγιές του Αίπους ήταν πολύ καλά οχυρωμένες και ότι δεν είχε στη διάθεσή του αρκετές δυνάμεις για να προχωρήσει. Άλλωστε, οι στρατιώτες του δεν είχαν υποστήριξη πυροβολικού, παρά μόνον δύο πολυβόλων.

Ο Δεμέστιχας ωστόσο (****), φθάνοντας με τους άνδρες του στο Αίπος έκρινε σωστότερο να ασκήσει πίεση στις υποχωρούσες τουρκικές δυνάμεις, με σκοπό την δημιουργία σύγχυσης στον εχθρό και την κατάληψη περαιτέρω θέσεων. Έδωσε κατά συνέπεια εντολή στους πεζοναύτες του (****) να καταδιώξουν τους Τούρκους έως τα υψώματα της Σελλάδας, με αποτέλεσμα, όπως παραδίδει ο Χωρέμης: “οι άνδρες του να ευρεθούν εις αραιοτάτην παραταξιν, κατέχοντες διαφόρους κορυφάς του Αίπους”.

Η τουρκική αντίδραση ήταν άμεση (****) και εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο κάθε πλεονέκτημα που τους είχε παραχωρηθεί, κάτι που συνηγορεί υπέρ της παρουσίας κάποιου ικανότατου ηγέτη στην τουρκική πλευρά. Τουρκικές μονάδες ελίχθηκαν με μεγάλη ταχύτητα και

ακρίβεια και έπληξαν όλες τις κατεχόμενες από πεζοναύτες θέσεις. Ο Δεμέστιχας αναγκάστηκε να υποχωρήσει, βρέθηκε, όμως, μεταξύ τριών διασταυρουμένων πυρών και καθλώθηκε. Η θέση των πεζοναυτών ήταν απελπιστική. Οι σκουρόχρωμες στολές τους τούς καθιστούσαν εύκολους στόχους για τους Τούρκους. Τα πυρομαχικά εξαντλούνταν και τα τουρκικά πυρά εμπόδιζαν τον ανεφοδιασμό τους. Οι πεζοναύτες έφθασαν να συγκρούονται με την τουρκική εμπροσθοφυλακή με εφ’ όπλου λόγχη. Από τους αξιωματικούς του αγήματος (****), ο ανθυποπλοίαρχος Νικόλαος Ρίτσος πέφτει, βαριά τραυματισμένος, έχοντας οδηγήσει τους άνδρες του κατά τους οχυρωμένους σε μια μάντρα Τούρκους. Πεθαίνει αργότερα στον Βροντάδο, ρωτώντας μέχρι την τελευταία στιγμή για την έκβαση της μάχης. Ο δόκιμος αρχικελευστής Ιωάννης Παστρικάκης πέφτει τραυματισμένος, με το περιστροφό του άδειο, παρακινώντας τους άνδρες του να συνεχίσουν τον αγώνα. Αφήνει την τελευταία του πνοή λίγο αργότερα, χτυπημένος από εχθρικές ξιφολόγχες. Ο ίδιος ο Δεμέστιχας, με διαμπερές τραύμα στην αριστερή κνήμη συνεχίζει επίμονα να ηγείται των ανδρών του.

Έχοντας αντιληφθεί την δεινή θέση των πεζοναυτών, ο Κουβέλης επιχειρήσε να τους ανακουφίσει, Ωστόσο, βρέθηκε, με τη σειρά του σε ιδιαίτερα δύσκολη θέση. Τα δύο πολυβόλα του υπερθερμάνθηκαν από το συνεχόμενο πυρ: το ένα έπαθε σοβαρή εμπλοκή και δεν μπορούσε πλέον να χρησιμοποιηθεί, ενώ ο σκοπευτικός μηχανισμός του δευτέρου αχρηστεύτηκε από τουρκική σφαίρα. Οι πολυβολητές του ανθυπολοχαγού Αθανασόπουλου συνέχισαν τη μάχη με εφ’ όπλου λόγχη. Τόσο πυκνά ήταν τα τουρκικά πυρά, ώστε οι άνδρες του 9^{ου} Λόχου του 3^{ου} Τάγματος του 1^{ου} Συντάγματος Πεζικού που είχαν αποσταλεί με σκοπό την ενίσχυση των συμπολεμιστών τους παρέμειναν καθηλωμένοι εκτός μάχης, ανήμποροι να επέμβουν (****).

Πάνω (****) από 60 Έλληνες, κυρίως πεζοναύτες, ήταν νεκροί ή τραυματίες όταν επί τόπου κατέφθασε ο Γεώργιος Χωρέμης και ένας δίοπος του μετεσκευασμένου εμπορικού *Μακεδονία*.

Με σήματα παρείχαν στους σκοπευτές του πλοίου τις απαραίτητες πληροφορίες για ακριβείς βολές υποστήριξης (****), και τα πυρά της *Μακεδονίας*

σάρωσαν τις τουρκικές θέσεις. Οι άνδρες του 9^{ου}

Λόχου βρήκαν την ευκαιρία να προωθηθούν μέχρι το πλευρό των συμπολεμιστών τους. Παρ’ όλα αυτά, όμως, τα ελληνικά σώματα παρέμειναν υπό συνεχή πίεση μέχρι το ηλιοβασίλεμα – μόνο τότε κατέστη δυνατό να υποχωρήσουν οι εξαντλημένοι Έλληνες στρατιώτες. Νέες ενισχύσεις εξασφάλισαν ότι οι καταληφθείσες θέσεις θα παρέμεναν σε ελληνικά χέρια. Ωστόσο, παρέμεινε αδύνατη η ανάκτηση των σωμάτων των πεσόντων, μεταξύ των οποίων και αυτό του Παστρικάκη.

Αναδίπλωση Ελληνικών ν Δυνάμεων – Αναμονή Ενισχύσεων

(****) Κατά τις επόμενες ημέρες, τα υψώματα του Αίπους αποτέλεσαν το επίκεντρο περαιτέρω συγκρούσεων. Μια τουρκική αντεπίθεση (****), με σκοπό την ανάκτηση των ελληνικών θέσεων απέτυχε και απωθήθηκε με σημαντικές απώλειες (****). Προσπάθειες των ελληνικών σωμάτων να διεισδύσουν βαθύτερα στις τουρκικές οχυρώσεις, όμως, απέβησαν εξίσου άκαρπες. Η περιορισμένη επιτυχία που είχαν οι ενέργειες ενός ελληνικού τάγματος (****) με την υποστήριξη δύο πυροβόλων Krupp στον Άγ. Γεώργιο έναντι ολιγαρίθμων τουρκικών δυνάμεων υπογράμμισε στην αντίληψη του Δελαγραμμάτικα το ότι οι ελληνικές δυνάμεις δεν επαρκούσαν για την κατάληψη της νήσου (****). Κατά συνέπεια αιτήθηκε ενισχύσεις: τουλάχιστον ένα σύνταγμα πεζικού και μια πυροβολαρχία ταχυβόλων πυροβόλων.

Η απάντηση του τότε Υπουργού Στρατιωτικών Ελευθερίου Βενιζέλου, δυστυχώς, δεν καθυσάχασε τον Συνταγματάρχη. Η Ελλάδα διεξήγε πόλεμο σε περισσότερα του ενός μέτωπα και οι στρατιωτικές της δυνάμεις ήταν κατά το πλείστον δεσμευμένες. Ένα έμπεδο Τάγμα των Αθηνών και ένας Λόχος Ευζώνων, υπό τον Ανθυπολοχαγό Βασίλειο Καλαποθαράκο απεστάλησαν στη Χίο, κρίθηκαν, όμως, από τον Δελαγραμμάτικα ως ανεπαρκείς ενισχύσεις. Ακολουθώντας τις επιταγές του Υπουργείου, που ζητούσε αποτελέσματα χωρίς μεγάλες απώλειες, ο Δελαγραμμάτικας έδωσε την εντολή της εγκατάλειψης των θέσεων που ο Ελληνικός Στρατός είχε με τόσες θυσίες καταλάβει στο Αίπος. Παράλληλα, όμως, διέταξε έτσι τις δυνάμεις του ώστε να επιτευχθεί αποκλεισμός των τουρκικών στρατευμάτων στα όρη της Χίου (****). Στόχος του ήταν τόσο να κερδίσει χρόνο μέχρι την άφιξη των απαιτούμενων ενισχύσεων, όσο και η φθορά των αποκλεισμένων τουρκικών δυνάμεων, δεδομένου του επερχομένου χειμώνα. Εάν ήταν απαραίτητο να πληγούν οι τουρκικές θέσεις, θα επενέβαιναν άτακτα σώματα εθελοντών – ανταρτών, ικανών για ορεινό ανταρτοπόλεμο, με την υποστήριξη των πυροβόλων των ελληνικών πολεμικών πλοίων (****). Η *Μακεδονία* λ.χ. κλήθηκε στις 18 Νοεμβρίου να κανονιοβολήσει την Μονή Αγίων Πατέρων, στο Προβάτειο όρος, στην οποία είχε καταφύγει τουρκικό απόσπασμα.

Στα πλαίσια του νέου σχεδίου δράσης, κατά την 21^η και 22^η Νοεμβρίου τα ελληνικά στρατεύματα εγκατέλειψαν τις κορυφές του Αίπους και έλαβαν θέσεις στους πρόποδες του. Διαμορφώθηκε νέα γραμμή άμυνας (****) από τον Κοφινά και τον Παρθένη μέχρι τον Άγ. Γεώργιο και το Λιθί – και τα πυρά της *Μακεδονίας*

εξασφάλισαν την διαμόρφωση μιας νεκρής ζώνης μεταξύ των ελληνικών και τουρκικών οχυρώσεων. Σε στρατηγικές θέσεις κατά μήκος της γραμμής άμυνας τοποθετήθηκαν σώματα εθελοντών (****), είτε εντοπίων Χιωτών, είτε ανταρτών από άλλα μέρη της Ελλάδας (Κρητών, Σαμίων, Ικαριωτών, Ηπειρωτών κ.α.). Μέχρι τα μέσα Δεκεμβρίου το

βάρος της ελληνικής επιθετικής και αμυντικής δραστηριότητας θα έπεφτε στους ώμους αυτών των εθελοντών, οι οποίοι επρόκειτο να διαδραματίσουν σημαντικότατο ρόλο και στην τελική επίθεση κατά των τουρκικών θέσεων. Τα τακτικά σώματα του Ελληνικού Στρατού παρέμειναν για έναν σχεδόν μήνα σχετικά αδρανή, περιοριζόμενα σε υποστηρικτική δράση.

Σε αυτό το σημείο κλείνει ένα μεγάλο κεφάλαιο στο έπος της απελευθέρωσης της Χίου. Αφήνουμε το θέατρο επιχειρήσεων στο διάλειμμα, εν αναμονή της κλιμάκωσης των επιχειρήσεων κατά την επόμενη φάση. Ωστόσο, στη συνέχεια εμφανίζονται νέοι πρωταγωνιστές των οποίων η δράση απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή. Κατά συνέπεια, σε αυτό το σημείο παραδίδω τον λόγο στον Ταξίαρχο Δημόκριτο Ζερβάκη. Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας και ελπίζω να μην σας κούρασα.

Ενισχύσεις – “Πρόσκοποι”

Παρά τις προσπάθειες του Ελληνικού Στρατού, η τουρκική άμυνα στη Χίο είχε αποδειχθεί αδύνατο να υπερνικηθεί από τις αρχικές αποβατικές δυνάμεις. Το Υπουργείο Στρατιωτικών είχε αποστείλει ενισχύσεις, οι οποίες, όμως, αποτελούνταν από ελλιπώς εκπαιδευμένες μονάδες και είχαν κριθεί από τον Συνταγματάρχη Δελαγραμμάτικα ως ανεπαρκείς για την κατάληψη της νήσου. Παράλληλα, είχε αποσταλεί οδηγία για αποφυγή σημαντικών απωλειών. Κατά συνέπεια, μέχρι την άφιξη περαιτέρω ενισχύσεων (****), τα ελληνικά σώματα είχαν εγκαταλείψει τις περαιτέρω επιθετικές ενέργειες και είχαν περιοριστεί στον αποκλεισμό των ορεινών οχυρώσεων των τουρκικών σωμάτων.

Ο Δελαγραμμάτικας, ωστόσο, διέκρινε έναν σοβαρό κίνδυνο σε ό,τι αφορούσε την υιοθέτηση της τακτικής αυτής. (****) Όπως τηλεγράφησε στο Υπουργείο Στρατιωτικών, οι εχθρικές δυνάμεις κατείχαν “οχυρωτάτας και δυσπροσίτους θέσεις” και διεξήγαγαν συστηματικό κλεφτοπόλεμο κατά των ελληνικών σωμάτων. Εάν έπαυε να ασκείται πίεση στις εχθρικές θέσεις και δινόταν η ευκαιρία στους Τούρκους να αναδιοργανωθούν, αυτοί θα μπορούσαν να προκαλέσουν σημαντική φθορά στις ελληνικές δυνάμεις και να υπονομεύσουν την προσπάθεια για απελευθέρωση της Χίου.

Ευτυχώς, λίγες μέρες μετά την Μάχη του Αίπους, κατέφθασαν στη Χίο σώματα ικανά να παράσχουν λύση στο πρόβλημα. Επρόκειτο για σώματα “Προσκόπων” (****), τα οποία απεστάλησαν με σκοπό την ενίσχυση των δυνάμεων του Δελαγραμμάτικα, έχοντας, πολλά από αυτά, αποσπαστεί από το μακεδονικό μέτωπο.

Οι μονάδες των “Προσκόπων” αποτελούνταν από εθελοντές, οι οποίοι είχαν δώσει τον όρκο του στρατιώτη και είχαν οργανωθεί σε ιδιαίτερα σώματα, με επικεφαλής “οπληρχηγούς”. Αυτοί μπορούσαν να είναι επίσης εθελοντές ή και αξιωματικοί του Ελληνικού Στρατού. Έδρασαν πριν και καθ’ όλη τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, σε όλα τα μέτωπα, αν και οι περισσότεροι εντάχθηκαν στα στρατεύματα Θεσσαλίας και Ηπείρου (****). Η συντριπτική πλειονότητα αυτών των εθελοντών (σύμφωνα με τα στοιχεία της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού περί τους 3.500 άνδρες) ήταν Κρήτες. Συνολικά 77 σώματα Κρητών δραστηριοποιήθηκαν και διακρίθηκαν κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους, ενώ πολλοί από τους Κρήτες οπληρχηγούς είχαν συμμετάσχει και στον Μακεδονικό Αγώνα.

Κρήτες “Οπληρχηγοί”

Ο ενθουσιασμός με τον οποίο οι Κρήτες συνέβαλαν στους απελευθερωτικούς αγώνες του ελληνισμού δεν πρέπει να εκπλήσσει. Μαχόμενοι στα μέτωπα της Μακεδονίας, της Ηπείρου και του Αιγαίου οι Κρήτες ένιωθαν ότι μάχονταν για την ελευθερία της Μεγαλονήσου και το φρόνημα και το ηθικό τους παρέμενε ακατάβλητο. Η προσφορά τους, άλλωστε, δεν περιοριζόταν στην εθελοντική υπηρεσία: πολλοί Κρήτες υπηρετούσαν στον τακτικό Ελληνικό Στρατό, ή ενίσχυαν υλικά και οικονομικά τον αγώνα.

Επιστρέφοντας στα σώματα “Προσκόπων”, η ατελής εκπαίδευση πολλών εθελοντών σε ό,τι αφορούσε τις μεθόδους του τακτικού πολέμου δεν επέτρεπε την δράση τους παρά μόνο στα πλαίσια ανταρτοπολέμου (****). Πολλοί από αυτούς, έχοντας αποκομίσει εμπειρία στα μέτωπα του Μακεδονικού Αγώνα, είχαν καταστεί ιδιαίτερα επίφοβοι άτακτοι πολεμιστές, ικανοί να δράσουν σε μεγάλη ποικιλία εδαφών και καιρικών συνθηκών. Ο Δελαγραμμάτικας, γνωρίζοντας καλά το ποιόν των δυνάμεων που είχε στη διάθεσή του τους διέθεσε σε διάφορες στρατηγικές θέσεις, ως φρουρές και ομάδες παρενόχλησης των τουρκικών θέσεων (****). Όπως αναφέρει σε τηλεγράφημά του προς το Υπουργείο Στρατιωτικών “Κρήτες διετέθησαν διάφορα σημεία δια κλεφτοπόλεμον”. Ήταν τα μοναδικά σώματα που μπορούσε να διαθέσει σε στρατηγικές θέσεις, καθώς τα σώματα τακτικού στρατού που απεστάλησαν αρχικά στη Χίο ως ενισχύσεις ήταν ελλιπώς εκπαιδευμένα.

(*****) Τα σώματα Κρητών “Προσκόπων” κατέφθασαν σταδιακά στη Χίο, ήδη από τις πρώτες ημέρες μετά την Μάχη του Αίπους. Από τους πρώτους που κατέφθασαν ήταν ο (*****) Λεωνίδας Φραγκουλάκης (ή Φραγγελάκης) και ο Ευστράτιος Βολάνης (*****), οι οποίοι έλαβαν θέση στον Δαφνώνα και τη Βολισσό, αντίστοιχα. (*****) Στην ευρύτερη περιοχή του Λαγκάδα έδρασε ο Ιωάννης Βρανάς, ο Μιχαήλ Τσόντος και ο Ιωάννης Παπαδογιάννης, ενώ την άμυνα στο Λιθί ανέλαβε το σώμα του οπλαρχηγού Γεωργίου Πέρρου. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι οπλαρχηγοί αυτοί δεν δρούσαν μόνοι τους αλλά συνεργάζονταν συχνά με σώματα Χιωτών εθελοντών ή, σε περίπτωση ανάγκης, με τον τακτικό Ελληνικό Στρατό.

Μέχρι τα μέσα του μηνός Δεκεμβρίου, τα σώματα αυτά είχαν συμβάλει ενεργά στην απώθηση τουρκικών επιθέσεων και είχαν, σε ορισμένες περιπτώσεις, πλήξει με επιτυχία τις τουρκικές φρουρές στην περιοχή δράσης τους. Ενδεικτικά, στους οπλαρχηγούς Φραγγελάκη, Ευαγγελινό, Νινωλάκη, Πετρόπουλο και Στεφανόπουλο είχε ανατεθεί η υπεράσπιση της Παφυλίδος. (*****) Οι αντάρτες αυτοί βρίσκονταν υπό συνεχές εχθρικό πυρ, καθώς τουρκικές δυνάμεις είχαν οχυρωθεί σε υψηλές, δυσπρόσιτες και πολύ οχυρές θέσεις, από τις οποίες, κατά τον Γεώργιο Χωρέμη “ήρχον όλης της κάτω κοιλάδος”. Ωστόσο, οι Κρήτες δεν άργησαν να πλήξουν τις εχθρικές δυνάμεις, επιτιθέμενοι κατά τις νυχτερινές ώρες (*****) και καταλαμβάνοντας θέσεις “τόσον πλησίον του εχθρού ώστε να δύνανται να ομιλούν χωρίς ο εις να βλέπη τον άλλον. Κατ’ αυτόν τον τρόπον κατώρθωσαν να κάμουν κάθε κάθοδον του εχθρού αδύνατον”.

Καθώς οι εθελοντικές δυνάμεις αναλάμβαναν τη φύλαξη ή την κατάληψη στρατηγικών θέσεων, οι συγκρούσεις με τα εχθρικά σώματα ήταν κατά κανόνα σκληρές και αιματηρές και πολλοί Κρήτες θυσιάστηκαν στο πεδίο της μάχης μέχρι την απελευθέρωση της Χίου. Άλλωστε, η θεά Τύχη δεν ευνοούσε πάντα τους Έλληνες πολεμιστές. (*****) Στο Λιθί λ.χ., σώμα Χιωτών εθελοντών καθ’ όλα ανεκπαιδύτων, προωθήθηκε χωρίς εντολή της Διοίκησης μέχρι τα Αυγώνυμα και τα κατέλαβε κατά τις 24-25 Νοεμβρίου. Καθώς υπήρχε σημαντικός κίνδυνος περικύκλωσης και αποδεκατισμού της δύναμης αυτής, ο Δελαγραμμάτικας διέταξε την υποχώρησή της και απέστειλε προς ενίσχυσή της στο Λιθί τον μακεδονομάχο κρητικής καταγωγής Γεώργιο Πέρρο, ο οποίος μόλις είχε αποβιβασθεί με τους άνδρες του στη Χίο.

Ο Πέρρος, αλίμονο, δεν επρόκειτο να βρει την ευκαιρία να επιδείξει την ανδρεία του στη Χίο, όπως είχε κάνει στην Μακεδονία. Στις 28 Νοεμβρίου, την ημέρα που έφτασε στο Λιθί, οι τουρκικές δυνάμεις προχώρησαν σε μια σειρά επιθέσεων κατά μήκος των ελληνικών θέσεων. Κατά τον Χωρέμη, ο οποίος είχε αποσταλεί στο Λιθί για να επιβλέψει την υποχώρηση των Χιωτών, ο Πέρρος θέλησε να τονώσει το ηθικό των ανδρών του συνεχίζοντας το γεύμα του μαζί τους αν και είχε ενημερωθεί για την επερχόμενη επίθεση. Η τουρκική εμπροσθοφυλακή, όμως, εμφανίστηκε νωρίτερα απ’ ό,τι είχε προβλέψει. Η παρουσία των Κρητών στο Λιθί μπορεί να αιφνιδίασε τον εχθρό – αλλά η στολή του Πέρρου, που έφερε ομοιότητες με στολή Έλληνα αξιωματικού, τράβηξε την προσοχή των

Τούρκων σκοπευτών (****). Κατά τον Χωρέμη “με τον πρώτον πυροβολισμό των Τούρκων ο Πέρρος έπεσεν”.

Η αντίδραση των ανδρών του ήταν άμεση και προδίδει την μεγάλη αγάπη που έτρεφαν προς τον αρχηγό τους. Εξαγριωμένοι οι Κρήτες πραγματοποίησαν ανελέητη έφοδο κατά του εχθρικού σώματος με κάθε όπλο που είχαν στη διάθεσή τους, συμπεριλαμβανομένων και των γνωστών κρητικών μαχαιριών τους. Οι Τούρκοι ετράπησαν σε άτακτη φυγή και υπέστησαν πολλές απώλειες. Οι Κρήτες, ακόμη και χωρίς την καθοδήγηση του οπλαρχηγού τους προχώρησαν κατά τις επόμενες ημέρες σε συνεχόμενες επιθετικές ενέργειες προς τα Αυγώνυμα και τις τουρκικές οχυρώσεις, κάτι που ανάγκασε τον Ζιχνύ Μπέη να δεσμεύσει μόνιμα μονάδες πυροβολικού για την υποστήριξη των επί τόπου δυνάμεών του.

Όσο οι Κρήτες αντάρτες και οι κατά τόπους ομάδες εθνοφυλακής Χιωτών απασχολούσαν τις τουρκικές δυνάμεις, ενισχύσεις κατέφθαναν καθημερινά στην Χίο(****). Τελικά, η πλάστιγγα έγειρε σαφώς υπέρ των Ελλήνων. Στις 15 Δεκεμβρίου 1912, μετά την απελευθέρωση της Μυτιλήνης, κατέφθασαν στη Χίο (****) δυο αποδεσμευμένα Τάγματα Πεζικού, συνοδευόμενα από (****) μια ακόμη λυόμενη ορειβατική πυροβολαρχία Κγυρρ. Δυο μέρες αργότερα (****) κατέφθασαν και τα πολυαναμενόμενα ταχυβόλα πυροβόλα τα οποία είχε αιτηθεί ο Δελαγραμμάτικας. Ένα εξ αυτών ήταν λυόμενο, ορειβατικό και το άλλο πεδινό.

Με τις ενισχύσεις αυτές στη διάθεσή του, ο Δελαγραμμάτικας εκτίμησε ότι ήταν πλέον σε θέση να αποπερατώσει την απελευθέρωση της Χίου. Στις 18 Δεκεμβρίου εκδόθηκε διαταγή προς όλες τις διαθέσιμες ελληνικές δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένων των εθελοντικών σωμάτων και των πολεμικών πλοίων, για επίθεση κατά των τουρκικών θέσεων την επόμενη ημέρα.

Κατά τις απογευματινές ώρες της ίδιας ημέρας, όμως, ο Ζιχνύ Μπέης, σαφώς ενήμερος των ελληνικών ενισχύσεων, αιτήθηκε προσωρινή ανακωχή και διαπραγματεύσεις για την λήξη των εχθροπραξιών και την παράδοση των τουρκικών δυνάμεων (****). Οι αξιώσεις, όμως, των Τούρκων ήταν υπερβολικές, δεδομένης της σαφώς δυσχερούς τους θέσης. Ενδεικτικά, αιτούνταν την αποχώρησή τους από τη Χίο με τον οπλισμό και τα εφόδιά τους, κάτι το οποίο επ’ ουδενί δεν ήταν διατεθειμένος να δεχτεί ο Δελαγραμμάτικας.

Μετά από καθυστέρηση μίας ημέρας, ως ημερομηνία της ελληνικής επιθέσεως ορίστηκε η 20^η Δεκεμβρίου. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν πραγματοποιήθηκε καμία προσπάθεια να

διατηρηθούν εμπιστευτικά τα ελληνικά σχέδια: ο Δελαγραμμάτικας ήλιπιζε ότι οι Τούρκοι κάτοικοι του νησιού και ειδικά οι πρόκριτοι, θορυβημένοι από τα νέα, θα μεσολαβούσαν προς τον Ζιχνύ ώστε να αποφευχθεί περαιτέρω αιματοχυσία – δυστυχώς, όμως, χωρίς αποτέλεσμα.

Στις 20 Δεκεμβρίου (****), από την 7^η πρωινή ώρα, τα ελληνικά πολεμικά ανοίγουν πυρ κατά των τουρκικών θέσεων, τις οποίες σφυροκοπούν και οι ελληνικές πυροβολαρχίες. Παράλληλα, μονάδες του ελληνικού Πεζικού, συνεργαζόμενες με εθελοντικά σώματα πραγματοποιούν εφόδους κατά των τουρκικών οχυρώσεων.

Ο Ευστράτιος Βολάνης (****), διοικώντας δύναμη αποτελούμενη από περισσότερα του ενός σώματα εθελοντών και με δεύτερο στην ιεραρχία τον Μιχαήλ Καλλέργη, προωθείται προς την Αμιθούντα. Διαιρώντας την δύναμή του σε δυο ανεξάρτητα σώματα και με μια σειρά αντιπερισπασμών και λυσσαλέων εφόδων, ο Βολάνης συγκρούεται αρχικά με τους Τούρκους στις “Ψηλές”, τους τρέπει σε άτακτη φυγή και τους καταδιώκει μέσω των θέσεων “Κουρουκλό”, “Τσουμπάροι” και “Τακρί” ως τις Πλακές. Το πρωί της επόμενης μέρας καταλαμβάνει την Αμιθούντα και συλλαμβάνει περισσότερους από 400 Τούρκους αιχμαλώτους, πολλοί εκ των οποίων ήταν αξιωματικοί. Από τους άνδρες του Βολάνη, μόνο δύο βρήκαν τον θάνατο.

Στα Καρδάμυλα (****), τακτικές και άτακτες ελληνικές δυνάμεις έρχονται αντιμέτωπες με ισχυρά τουρκικά σώματα. Ο οπλαρχηγός Αναστάσιος Μανωλακάκης, συνεργαζόμενος με τον δεκανέα Καλλά, αναλαμβάνει την ηγεσία του αριστερού κέρατος της ελληνικής παράταξης και δεν αρχεί να αναγκάσει το τουρκικό δεξί κέρα να υποχωρήσει.

Από τον Δαφνώνα (****), σώματα εθελοντών με οπλαρχηγούς, μεταξύ άλλων, τους Λεωνίδα Φραγγελάκη, Μανούσο Ευαγγελινό και Ελευθέριο Νινωλάκη επιτίθενται στις τουρκικές θέσεις κοντά στην Παφυλίδα. Ο αγώνας είναι ιδιαίτερα σκληρός και πολλές οχυρώσεις αλλάζουν χέρια μετά από εφόδους με εφ’ όπλου λόγχη. Τα ελληνικά σώματα υφίστανται απώλειες, μεταξύ των οποίων και ο μακεδονομάχος Στυλιανός Γυπαράκης, τελικά όμως υπερνικούν την εχθρική αντίσταση.

Από τον Λαγκαδά (****) εφορμούν οι Ιωάννης Βρανάς, Μιχαήλ Τσόντος, και Ιωάννης Παπαδογιάννης. Οι δύο πρώτοι καταλαμβάνουν τη θέση “Σαρακηνά”, τρέπουν την τουρκική φρουρά σε άτακτη φυγή και την καταδιώκουν μέχρι τη θέση “Κορακόμυτες”. Ο Παπαδογιάννης, από την άλλη, κινείται προς την Κοιλανή, συνεργαζόμενος με σώμα

Καρδαμυλιωτών.

Στο Λιθί, είχε παραμείνει μετά τον θάνατο του Γεωργίου Πέρρου σώμα 100 περίπου Κρητών ανταρτών με πολλούς οπλαρχηγούς, μεταξύ των οποίων ο Μανούσος Τσιτσιριδής, ο Μανούσος Πέρρος, ο Χρήστος Καυκαλάς, ο Σταύρος Γιατακός και ο Γεράσιμος Κώστας. Πριν την επίθεση της 20^{ης} Δεκεμβρίου, το σώμα αυτό πραγματοποιούσε συχνές ανιχνευτικές εξορμήσεις προς τις τουρκικές θέσεις στο Προβάτειο όρος, κάτι που είχε επιτρέψει στους οπλαρχηγούς να διαμορφώσουν μια πληρέστατη εικόνα σχετικά με αυτές. (*****) Την ημέρα της επίθεσης, η έφοδος των Κρητών και ειδικά του Τσιτσιριδη και του Πέρρου ήταν τόσο ορμητική ώστε κινδύνευσαν να αποκοπούν από τα άλλα σώματα. Σε ελάχιστο χρονικό διάστημα κατελήφθησαν τα Αυγώνυμα, οι γειτονικές πλαγιές του Προβατείου και η κορυφή άνω της Μονής Αγίων Πατέρων. Οι τουρκικές δυνάμεις προέβαλαν αρχικά ισχυρή αντίσταση, γρήγορα όμως εγκατέλειψαν τις θέσεις τους.

Κρήτες οπλαρχηγοί ηγήθηκαν των ελληνικών επιθέσεων ή υποστήριξαν τα ελληνικά στρατεύματα και σε άλλες θέσεις. Στις Αμάδες έδρασε ο οπλαρχηγός Ζωρζάκης, στο Βικί οι Εμίρης και Μπριζολάκης, στις Καμπιές ο Φιωτάκης και στα Φυτά ο οπλαρχηγός Καρπουζάκης.

Παράδοση του Ζιχνύ Μπέη – Λήξη των Εχθροπραξιών

Η ταχύτατη προέλαση των ελληνικών δυνάμεων κατέστησε σαφές στον Ζιχνύ Μπέη το ότι περαιτέρω προσπάθειες για την υπεράσπιση της Χίου θα ήταν άσκοπες και θα οδηγούσαν μόνον σε περαιτέρω αιματοχυσία. (*****) Τα κύρια τουρκικά σώματα είχαν περικυκλωθεί στον Ανάβατο και η ελληνική υπεροχή σε όλα τα μέτωπα ήταν αισθητή (*****). Την 8^η βραδινή της 20

ης

Δεκεμβρίου, λίγο περισσότερο από 12 ώρες μετά την έναρξη της επίθεσης, Τούρκος αξιωματικός παρέδωσε στην ελληνική Διοίκηση αίτημα ανακωχής και παράδοσης των τουρκικών δυνάμεων.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί ότι ο Ζιχνύ Μπέης απέστειλε αμέσως και δεύτερο μήνυμα άνευ όρου παραδόσεως του ίδιου και του επιτελείου του, αιτούμενος προστασία, καθώς ανησυχούσε για την σωματική τους ακεραιότητα. Ο ίδιος, απευθυνόμενος στον Έλληνα Διοικητή δήλωνε ότι ήταν *περικυκλωμένοι από αντάρτες* και ότι φοβόταν πως αυτοί πιθανώς να μην σέβονταν την σωματική του ακεραιότητα, παρά την παράδοσή του. Είναι

σαφές ότι οι Έλληνες αντάρτες είχαν προωθηθεί πολύ κοντά στις τουρκικές θέσεις, αλλά και ότι ενέπνεαν ιδιαίτερο φόβο στις τουρκικές δυνάμεις.

Εν τέλει, (****) το πρωτόκολλο παράδοσης των τουρκικών δυνάμεων υπογράφηκε το πρωί της 21^{ης} Δεκεμβρίου 1912. Οι Τούρκοι στρατιώτες επρόκειτο να παραδώσουν τα όπλα τους και να παραμείνουν αιχμάλωτοι πολέμου, εκτός των βαριά τραυματισμένων που θα μεταφέρονταν στην Τουρκία. Οι αξιωματικοί μπορούσαν να διατηρήσουν τα ξίφη τους και να παραμείνουν διαμένοντες στην Ελλάδα, ενώ οι οικογένειες των Τούρκων στρατιωτικών και πολιτικών υπαλλήλων ήταν ελεύθερες να αναχωρήσουν “δι’ οιονδήποτε μέρος επιθυμούσι”. (****)

Μετά την υπογραφή του πρωτοκόλλου αυτού και την επακόλουθη εκκαθάριση της υπαίθρου, τα ελληνικά τμήματα συγκεντρώθηκαν στη Χώρα. Μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου, τα ελληνικά στρατεύματα, με την εξαίρεση ενός λόχου, είχαν εγκαταλείψει τη νήσο και είχαν αναχωρήσει για την Ήπειρο και τη Μακεδονία (****).

Επίλογος

Σε αυτό το σημείο ολοκληρώνεται ένα σημαντικό κεφάλαιο της ελληνικής Ιστορίας, στο οποίο διαγράφηκε σαφέστατα το ελληνικό πνεύμα και ήθος. Όπως και σε άλλα μέτωπα των Βαλκανικών Πολέμων, έτσι και στη Χίο, μεγάλος αριθμός αυτών που πολέμησαν για την ελευθερία δεν ήταν τακτικοί στρατιώτες αλλά εθελοντές – και στη Χίο αυτοί απέδειξαν και με το παραπάνω την αξία τους. Αποτελούν λαμπρό παράδειγμα προς μίμηση, ιδιαίτερα αν σκεφτεί κανείς ότι το ίδιο πνεύμα αυτοθυσίας και προσφοράς που τους διέπνεε θα μπορούσε να εκφραστεί και από τους σύγχρονους Έλληνες σε στίβους διαφορετικούς από τον πολεμικό, εξίσου όμως σημαντικούς για το μέλλον της Πατρίδος.

Ολοκληρώνοντας την ομιλία αυτή θα ήθελα, κατ’ αρχάς, να παραθέσω (****) ως έναυσμα για περαιτέρω συλλογισμούς ένα απόσπασμα από το χρονογράφημα “Τα Κρητικάκια”, από την εφημερίδα “Νέα Χίος”, της 13^{ης} Δεκεμβρίου 1912. Ο ανώνυμος συγγραφέας υπογράφει ως “Περιπλανώμενος” και σκιαγραφεί τους Κρήτες εθελοντές οι οποίοι, κατά την ημερομηνία συγγραφής του κειμένου δρούσαν ακόμη στα όρη της Χίου.

Το πνεύμα που τους διέπνεε, όμως, διακρίνεται καλύτερα στην επιστολή που έστειλε ο

Συντάχθηκε απο τον/την Administrator

Κυριακή, 18 Νοέμβριος 2012 20:30 - Τελευταία Ενημέρωση Κυριακή, 18 Νοέμβριος 2012 20:39

πατέρας του Ιωάννη Παστρικάκη (*****) στον υιό του, μετά τις επανειλημμένες παρακλήσεις του τελευταίου να επιτραπεί στον ίδιο και τους υπολοίπους μαθητές της Σχολής Δοκίμων να συμμετάσχουν στον απελευθερωτικό αγώνα. Όταν ο Υπουργός Ναυτικών ενημέρωσε τους γονείς του και ζήτησε την συγκατάθεσή τους, (*****) ο πατέρας του την παρέιχε αμέσως και, παράλληλα, του έγραψε: “Όχι μόνον δίδω την συναίνεσίν μου, αλλά και σου παραγγέλλω να μην ξεχάσης ότι οπουδήποτε σε τάξει η Πατρίς, *είσαι Κρητικός*”.

Θα ήθελα στο σημείο αυτό να καταθέσω ότι τα παιδιά της Κρήτης, θυσιάστηκαν εδώ στα ιερά τούτα χώματα πρώτα ως ΧΙΩΤΕΣ και μετά ως ΚΡΗΤΙΚΟΙ.

Σας ευχαριστώ.